

Formidlingstekst til Ph.d.-cup 2021 af Arman Teymouri Niknam

Min ph.d.-afhandling omhandler emnet tillid i Mary Wollstonecrafts skrifter. Wollstonecraft (1759-1797) var en engelsk filosof og forfatter, der i dag regnes for en betydningsfuld feministisk pioner. Tillid er på mange måder et højaktuelt emne i vor corona-ramte samtid. Kan vi stadig stole på vor politikere, hvis de med åbne øjne bryder loven i folkesundhedens navn? Vil Danmark stadig i fremtiden være kendt som et velfungerende tillidssamfund, når alt fra epidemilove til identitetspolitiske slagsmål og splittelser truer sammenhængskraften? Dette er spørgsmål, der i høj grad er relevante for vor tid. Min afhandling viser interessant nok, at evnen til at reagere og handle på baggrund af mistillid i væsentlig grad var en del af en stræben mod frihed i Wollstonecrafts skrifter. Mens Wollstonecraft satte pris på næstekærlighed og på menneskelige relationer, der var baseret på en dyb form for tillid, pegede hendes skrifter også på mistillidens evne til at igangsætte en stræben mod større uafhængighed og opnåelsen af flere friheder for kvinder. Herved kan vi forstå mistilliden som en væsentlig del af Wollstonecrafts forsøg på at anspore til sociale forandringer og opnå et samfund med større retfærdighed. Denne indsigt kan være relevant at have for øje, når man i vor tid diskuterer tillid i samfundet og ofte synes at have tendens til at ophøje en høj grad af tillid i samfundet til et ubetinget gode.

Ved at belyse Wollstonecrafts skrifter ud fra en tillidsvinkel opnås et klarere syn på hendes tanker om uafhængighed. Min analyse af mistillid i Wollstonecrafts skrifter viser nemlig, at hun ansporede til opnåelse af uafhængighed i langt højere grad end hvad flere nutidige forskere har hævdet er tilfældet. Analysen viser, at større frihed for kvinder ikke blot skal regnes for en nærmest umulig 'herkulisk opgave' (som Wollstonecraft noterer i sit hovedværk *Rights of Woman* og Lena Halldenius pointerer i sin forskning om Wollstonecraft), men at stræben mod større selvstændighed og frihed også er noget, der aktivt opfordres til gennem Wollstonecrafts skrifter.

Wollstonecraft skrev størstedelen af sine værker i 1790erne i en tid, hvor Europa gennemgik en periode med stor usikkerhed som følge af den franske revolution, der startede i 1789. I ph.d.-afhandlingen viser jeg, at mistillid er synligt på både et personligt og et politisk niveau i Wollstonecrafts skrifter. I Wollstonecrafts ufærdiggjorte roman *The Wrongs of Woman; or, Maria* bliver hovedpersonen Maria opmærksom på, at hendes "ekstreme godtroenhed" i lang tid har stået i vejen for en indsigt i hendes mands ondskabsfuldhed. Maria vælger at handle på sin fornemmelse for mistillid mod sin mand efter at have erkendt, at han er en utro libertiner, som udelukkende ønsker at være sammen med hende for at have adgang

til hendes rige onkels pengekasse. Manden kvitterer for Marias frihedstrang ved at indlægge hende på et psykiatrisk hospital, hvorfra Maria forsøger at flygte for at genforenes med sin datter. Mistillid, risiko og frihed sammenflettes i denne roman på den måde, at mistilliden fremviser et *potentiale* til at få kvinder til at risikere deres ordnede tilværelse i *håbet* om at opnå en idealtilstand af frihed i deres liv.

I afhandlingen fremsættes tre hovedtermer for at indfange de måder, hvorpå tillid kommer til udtryk i Wollstonecrafts skrifter: Mistillid, dydstillid og åben tillid. Mistillid, dydstillid og åben tillid er tre termer, som godt nok ikke var konceptualiseret af Wollstonecraft selv, men som ikke desto mindre tilbyder en forståelse af, hvordan tillid på mangfoldig vis kan opfattes som en del af Wollstonecrafts projekt for at forbedre civilisationen samt forstås som en integreret del af dialogen og narrativerne i hendes fiktion.

Om dydstillid kan siges, at Wollstonecrafts skrifter indbefatter en stabil og dyb form for tillid mellem ligeværdige mennesker, der er funderet på dyd [’virtue’] og fornuft. Denne dydige form for tillid var værd at stræbe imod som et ideal, der var relateret til hendes tro på, at civilisationen, altså menneskenes udviklede samfund, kan forbedres væsentligt. Dydstillid viser sig at være svær at opnå i Wollstonecrafts fiktion, hvilket er tydeligt i forholdet mellem Maria og hendes elsker, Henry Darnford, på det psykiatriske hospital, samt mellem Mary og Henry i Wollstonecrafts første roman *Mary: A Fiction*. Åben tillid er på den anden side en spontan form for tillid, der ikke hæfter sig ved menneskets evne til fornuft, men derimod omhandler en villighed til at stole på og elske andre personer uden at vide sig sikker på, hvor tilliden vil føre én hen. Denne type tillid kan føre til en form for ”fornøjet godtroenhed,” som ender i en ”bitter oplevelse,” hvilket netop sker i Marias forhold til sin mand. Men åben tillid kan også udgøre et begyndende skridt i udviklingen af en dyb dydstillid. Endvidere var Wollstonecraft dybt kritisk over for det, hun så som pjattede, enfoldige og naive kvinder, og meget af hendes litterære og filosofiske engagement i tiden efter den franske revolution omhandlede et forsøg på at skabe opmærksomhed omkring og modstand mod kvinders fastlåste situation i samfundet. Min ph.d.-afhandling argumenterer for, at udøvelsen af mistillid på både et personligt og politisk plan spillede en væsentlig rolle for Wollstonecrafts forsøg på at få kvinder til at forlade en usund tilstand af følgagtighed og i stedet bevæge sig mod en større grad af selvstændighed.

For Wollstonecraft er mennesker dydige, når de lader sig lede af deres fornuft frem for at være styret af deres følelser eller ureflekterede holdninger, og dyd var for hende i

høj grad knyttet til udviklingen af selvstændig tankevirksomhed. Som en tidlig, liberal feminist, der skrev i storhedsperioden for Oplysningstiden, var Wollstonecraft på afgørende vis optaget af enhver persons udvikling af sig selv som et uafhængigt og dydigt moralsk individ. Dyd ville have bedre vilkår for at trives, hvis forhold mellem mænd og kvinder - og mellem mennesker generelt - var baseret på lighed og fæstnet i gensidig respekt og tillid. Også dette aspekt ved Wollstonecrafts tænkning peger direkte ind i ligestillingsdebatter i vor samtid, hvor netop #MeToo-bevægelsen synes at være drevet af en indignation afstedkommet af følelsen af årtiers dårlig behandling og rundet af et krav om at opnå ligestilling. Lighed betød for Wollstonecraft ikke, at alle mennesker skulle befinde sig på samme sociale stand, men indbefattede derimod en forståelse af, at alle mennesker i samfundet har en lige evne til at udvikle sig moralsk. Dog argumenterede hun for vigtigheden af, at samfundet gennemfører foranstaltninger, der modvirker stærke sociale og materielle uligheder. Samtidig er Wollstonecraft særlig relevant at sammenligne med nutidens identitetsorienterede feminisme-diskussioner, fordi hun satte fokus på kvinders og andre underprivilegeredes situation ud fra den overbevisning, at kvinder først og fremmest var mennesker. Det er som *mennesker* med en lige så høj adgang til at bruge deres fornuft som mænd, at kvinder for Wollstonecraft bør opnå en lige adgang til uddannelse og en ligestillet plads i samfundet.

Mistillid, åben tillid og dydstillid er tre former for tillid, der relaterer sig til hinanden og på sin vis er sammenvævede: For eksempel kan man ikke blive en oplyst, dydig person, hvis man er for godtroende. Man bliver simpelthen nødt til at kunne udvise mistillid over for andre for at kunne udvikle autentiske og dybe relationer. Ikke desto mindre er et forhold mellem to personer, der er kendetegnet ved dydstillid stadig et forhold, hvor der næsten ingen mistroiskhed hersker i relationen. Dette er tydeligt i ægteskabet mellem Fru og Hr. Trueman i Wollstonecrafts børnehistorier *Original Stories from Real Life*. Og Wollstonecrafts vision om et ideelt samfund, hvor borgerne hjælper hinanden ud fra en indsigt i vigtigheden af universel medmenneskelighed, er også et samfund fyldt med dydstillid.

Min afhandling påviser, hvorledes fokuset på mistillid og tanker om kvinders stræben mod uafhængighed gradvis blev en større del af Wollstonecrafts skrifter. Hvor hendes skrifter fra 1780erne især betoner vigtigheden af, at kvinder skal være overbærende og tålmodige, hæfter hendes skrifter i 1790erne sig i langt højere grad på vigtigheden af at handle på ens følelser af mistillid. Jeg har derfor struktureret afhandlingen kronologisk baseret på Wollstonecrafts væsentligste værker. En gruppe værker, som Wollstonecraft skrev i 1780erne, har hovedsageligt fokus på glæderne ved det hinsides, altså livet efter døden. At arbejde for

forandringer i tilværelsen på Jorden er derimod ikke i centrum for disse værker. Dette vil delvist kunne forklare, at mistilliden stort set ikke forekommer i disse værker, med tanke på at mistillid eller handling på baggrund af mistillid betragtes som en katalysator for (social) forandring. Ikke desto mindre argumenterer jeg for, at der er antydninger eller anstrøg af mistillid i værkerne, specielt i *Thoughts on the Education of Daughters*. Jeg går herefter i clinch med Lena Halldenius' analyse af uafhængighed i Wollstonecrafts værker, idet jeg understreger, at Wollstonecraft opfordrede kvinder til aktivt at søge en uafhængig tilværelse og til at blive mere skeptiske og robuste – også på et moralsk plan, der angår dyd. Ud fra en undersøgelse af tillid i romanen *Maria* vises til slut på tydelig vis de håb og problemer, som knytter an til Wollstonecrafts forhåbningsfulde vision om kvindelig selvstændiggørelse.

'Sensibility' er en samlebetegnelse for en filosofisk kultur, der dominerede Storbritannien i det 18. århundrede. Førende medicinere skrev da om vigtigheden af funktioner i nervesystemet, som man mente bestemte individuelle grader af sensibilitet og receptivitet overfor udefrakommende indtryk. Selvom 'sensibility' som begreb i første omgang blev associeret med kroppen, blev betegnelsen senere knyttet til en form for sympati med andre mennesker og herved relateret til moralske værdier. Jeg argumenterer for, at Wollstonecrafts tre former for tillid tilsammen understreger hendes ambivalente relation til sensibilitets-kulturen. Wollstonecrafts skrifter tydeliggør farerne ved at give vor følelser af kærlighed styringen med, hvem vi stoler på, og hvordan vi opfatter andre – vi kan på fejlagtig vis komme til at tro en person er dydig, og derved styret af principper, når personen egentlig blot har opført sig ordentligt over for os i en kort stund. Mens Wollstonecraft uden tvivl var inspireret af fokuset på sympati i sensibilitets-kulturen, var hun samtidig skeptisk over for godtroenhed. Dog var hun ikke kun kritisk over for sensibilitets-kulturen; i hendes værker ses som sagt en åben, spontan form for tillid, der inkluderer handlinger båret af godhed på trods af, at risikoen for at blive svigtet lurer i baggrunden. Selv hvad angår åben tillid er det tydeligt, at Wollstonecraft i sidste ende troede på værdien af et 'uddannet hjerte,' altså det at hjertets følelser bør kultiveres af fornuften, hvorved fornuft og følelser gøres uadskillelige. Summa summarum: Wollstonecraft forsøgte som tidlig kvinderetsforkæmper at opildne kvinder (og mænd) i sin samtid til at opnå en større grad af uafhængighed, hvilket indbefattede nødvendigheden af at modsætte sig uretfærdigheder og dog samtidig være i stand til at elske, når kærligheden og tilliden åbnede sig som livsmuligheder; også selvom vejen mod realiseringen af sådanne muligheder var brolagt med udfordringer.